

Om Arbetsförmedlingens och coaching-industrins pedagogiska funktion som uniformerande och exkluderande instans

Morten Nørholm

Docent i pedagogik, f.d. lektor i pedagogik

Bostadspolitiken kan förklaras med poängen från den så kallade [The Streetlight Effect](#). Som när en fyllis letar efter sina nycklar i ljuset från gatlyktan och inte i mörkret där han tappade dem. Från politisk-administrativt håll kompenseras [en påstådd brist på billiga bostäder](#) genom att konsekvent bygga nya dyra. Men poängen är relevant även generellt för arbetet i politiserande administrationer. De initiativ som sätts i verk, löser ingen av de problem de erkänns för att lösa. I stället förstärks problemen och den politisk-administrativa elit fortsätter sina destruktiva insatser samtidigt som de symboliska insatserna hindrar att det ges en vettig förklaring på problemen.

I januari 2011 blev jag fastanställd på ett stort svenskt universitet och flyttade till Sverige från mitt hemland Danmark. December 2013 antogs jag som docent. I juni 2016 blev jag arbetsbefriad, och jag förlorade jobbet med utgången av 2017. Jag blev uppsagt ungefär mitt i en 10 års-period där uppåt 20 fasta tjänster som min utlystes och besattas med det argumentet att det var arbetsbrist i min tjänst. Sedan 2019 har jag därför varit underkastat Arbetsförmedlingens regemente. Jag har förgäves sökt mer än 500 relevanta akademiska jobs, jag har fyllt 64, trots ett nästan perfekt svenska är mitt modersmål fortfarande danska och trots ett svenskt medborgarskap har jag fortfarande inget lokalt nätverk uppbyggd under de 50 första år av mitt liv, innan jag kom till Sverige.

Mitt exempel är inte unikt. Jag delar karakteristika dels med alla dem som föll för ideologin om mobilitet på arbetsmarknaden och om en internationell karriär, dels med de flyktingar och

[En kortare version](#) publicerades på danska den 2. december 2024 i det danska Kommunistisk Partis nättidning *Arbejderen*. Kortare versioner på svenska har avvisats av tidningen *Dagens Nyheter* och av tidsskriften *Universitetsläraren*.

Publisert: 24.02.2025

Praxeologi – Et kritisk refleksivt blikk på sosiale praktikker ©2025 Morten Nørholm

DOI: <http://dx.doi.org/10.15845/praxeologi.v7.4449>

invandrare som är i relativ majoritet bland arbetslösa. Vi talar alltså om ett strukturellt förhållande, som ser ut att vara den andra sidan av en ideologi - eller doxa - som mest av allt liknar en internaliserad neoliberal, social mekanism till själv-sortering där ingen konkret person behöver göra något för att utföra en social bortsortering. Med den enskildes personliga sociala ambition som drivkraft, det vill säga där solidaritet är uteslutat och [dog-eat-dog](#) är normalen, och per det implicerade [symboliska våldet](#) har de redan bortsorterade redan gjort det själva och fortsätter göra det själva. Bland annat på de program som en arbetslös tvingas gå på om han eller hon vill ha ekonomisk ersättning. Det är ett sådant som är föremål för analys och diskussion nedan.

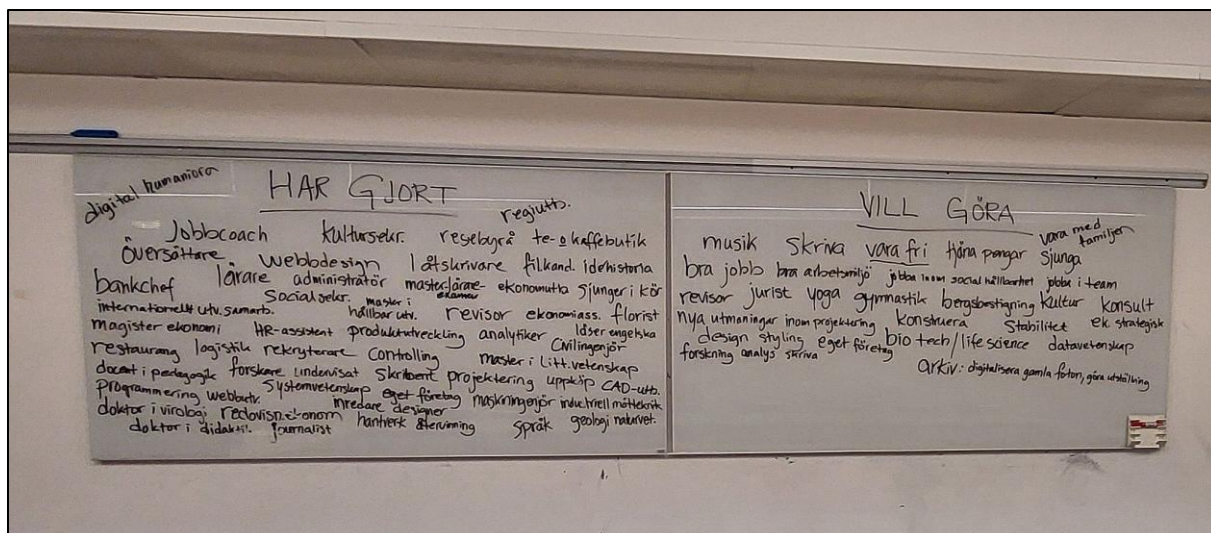
Under de senaste tre åren har jag följt programmet [Rusta & Matcha](#) som Arbetsförmedlingen köper från olika privata aktörer. Tanken är att det ska hjälpa mig som är arbetslös att kompensera för allt som gör att jag, enligt Arbetsförmedlingen, inte kan anställas. Men som alltid i en politiserande administration är utgångspunkten en ideologisk uppfattning av vad som hindrar mig från att få ett jobb. Det är ju omöjligt att kompensera för det väsentliga, min ålder, mitt modersmål, de sammanhang jag växte upp i. Och inte minst att jag inte redan har ett jobb.

I stället, är det tanken, ska jag bli bättre på att presentera mig själv till exempel i ett personligt brev, i mitt curriculum vitae eller i de två-minuters "hiss-samtal" jag är tänkt att ha med en potentiell arbetsgivare. Det första utan att någon har ett systematisk insyn i hur en rekryteringsprocess försiggår. Utgångspunkten är en ideologiserad föreställning. Det senare utan att någon ens har övervägd hur jag skulle komma i kontakt med en potentiel arbetsgivare på dennas arbetsplats. I praxis är det naturligtvis inte möjligt eftersom de olika arbetsplatsers kontorskorridorer ligger bakom kodlås. Fastän företagen är beroende av att det ständigt finns ett visst antal arbetslösa, vill ingen störas av tiggare.

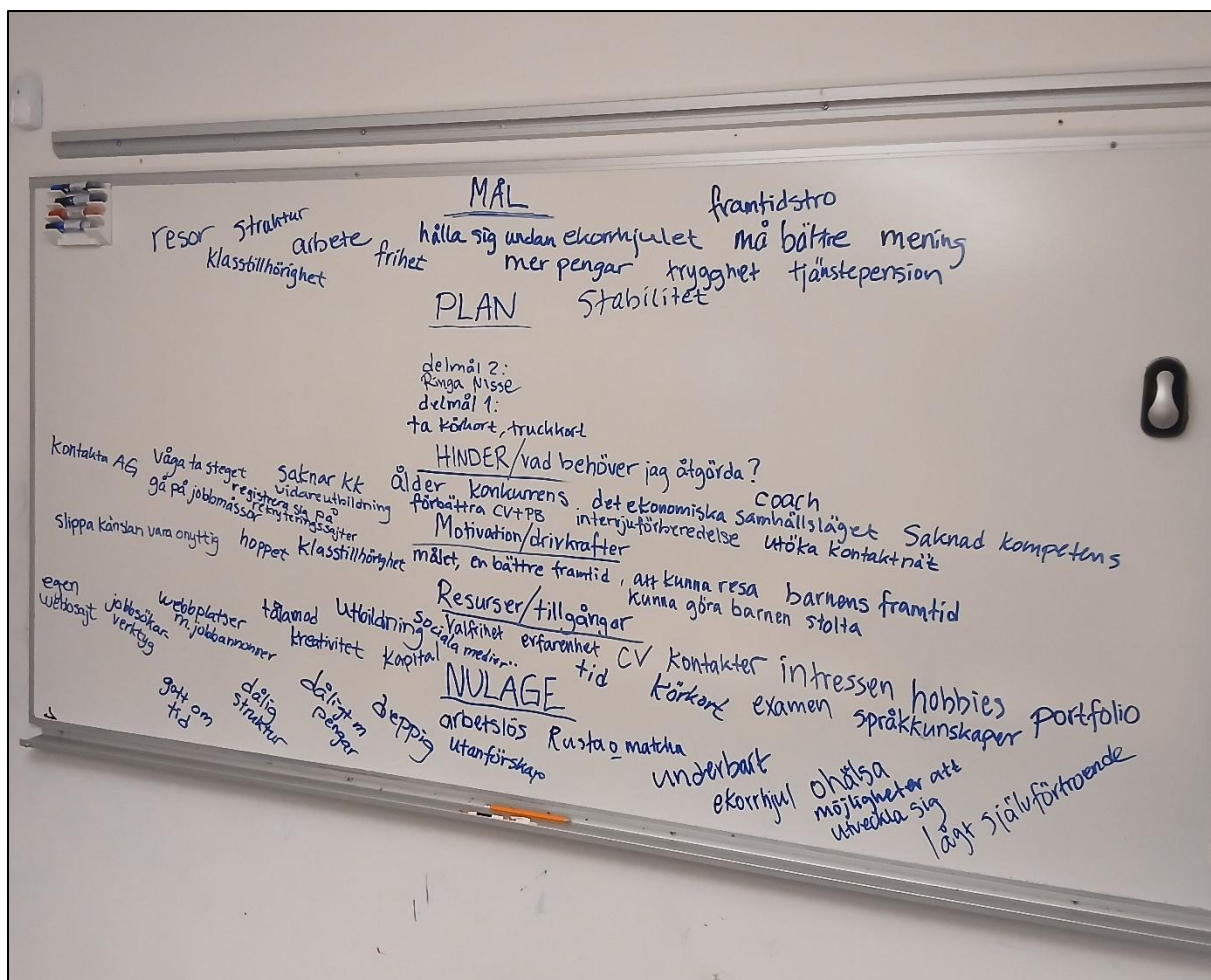
Ny entusiastisk undervisare

Hittills har de kursansvariga på Rusta & Matcha varit ganska liberala. Alla har verkat begripa att det mesta av arbetet var förgäves, och alltså symboliskt, att ingen orkade delta, och de har därför inte krävt mycket från deltagarna. Jag stängde av mina hörapparat och gick i inre exil medan undervisaren tjänade sitt levebröd utan att vi störde varandra. Men även liberala undervisare får till synes nog.

För några veckor sen fick vi en ny entusiastisk undervisare som har gett oss olika gemensamma övningar. Tillsammans har vi till exempel gjort så kallade själv-inventeringar. Under rubriken "Har gjort" respektive "Vill göra" har vi kartlagt våra kompetenser och framtidsmål (se foto i Figur 1). Och det samma under rubriken "Mål", "Plan", "Hinder/vad behöver jag åtgärda", "Motivation/drivkrafter", "Resurser/tillgångar" respektive "Nuläge" (se foto i Figur 2).

Figur 1

Figur 2

På en senare session skulle vi tillsammans göra något åt de brister vi enligt logiken hos undervisaren har. Raffinera ett personligt brev. Innan åtgärds-sessionen uppmanade kursansvariga därför deltagarna att skicka in exempel på personligt brev. På sessionen gick vi igenom breven och diskuterade kursansvariges förslag på förbättringar - som bestod i att låta ett AI-program behandla de individuella och på var sitt idiosynkratiska sätt personliga breven. Det vill säga att hjälpen i klartext bestod i att förvandla ett individuellt prägel till mainstream med exakt motsatta intention.

Men det var bara en liten grupp som skickade in sina utkast till personligt brev, vilket även det uttrycker och blir del av ett intrikat system av samhälleliga mekanismer till social själv-sortering eftersom de som har mest behov av hjälp inte får hjälp eftersom de själv valde inte att skicka in ett förslag och därför inte fick hjälp. Det vill säga att även inom en redan bortsorterat grupp finns det sorteringsmekanismer som ser till att vissa blir ännu mera bortsorterade. Förvisso är vi alla utan jobb, men vissa blir mer utan jobb än andra.

Allt diskuteras normativt, aldrig empiriskt

På programmet diskuteras allting normativt och i termer av *brister*. Utgångspunkten och det som naturaliseras är dels ett specifikt världssyn, dels att det bara kan finnas ett världssyn. Båda delarna antidemokratiskt till sin natur. Det väsentligaste fokuset har därför varit på "Hinder/vad behöver jag åtgärda". Alltså det vi enligt kursansvarigas/Arbetsförmedlingens särskilda, i princip godtyckliga, logik kan och bör göra någonting åt. Medan deltagarna som hinder hade föreslagit "ålder", "det ekonomiska samhällsläget" och andra strukturella problem la kursansvarige själv till de individuella "förbättra personligt brev + curriculum vitae", "bristande kompetens", "intervjuförberedelse", "våga ta steget" som vissa av hindern. Att kursansvariga la till det som passade med ideologin gav sessionen en prägel av radions önskekonsert där en programledare skickar in egna önsken och på så sätt säkerställer att den rätta musiken spelas i en process som allt eftersom förvandlar mainstream-banaliteter till världshits.

Ett annat exempel på Arbetsförmedlingens symboliska funktion ses på Danmarks Radios hemsida 6. januari 2025 i [en artikel om bristen på arbetskraft i danska staden Kalundborg](#) där medicinföretaget Novo Nordisk har sin fabriksanläggning. Samtidigt som atikeln gavs ut visade ett uppslag på danska Arbejdsformidlingens site jobnet.dk två (2) lediga jobs i just Kalundborg. Poängen är inte att jobben som omtalas i artikeln inte finns. Det gör de säkert. Poängen är att det inte ser ut att vara meningen att arbetslösa med Arbejdsformidlingens hjälp ska hitta annonser för jobben. I sin tur understryker exemplet att det som gäller när man vill ha ett nytt jobb är sociala kontakter (veta att och var jobben finns, och veta hur man hittar dem) och inte vara utan jobb i förväg, det vill säga redan ha ett jobb. Sådant kompenserar ett program som Rusta & Matcha inte för.

Programmets ideologiska raison d'être

Väsentligast är dock att hela övningen, en central del av programmet som uttrycker själva programmets ideologiska raison d'être, dels utgår ifrån ett naturaliserad, neoliberalt, normalt/doxiskt skoltänkande: en kurs på skolbänken är en konkret praktisk förutsättning för att uppnå en relevanta praktiska kompetenser. Här vore det rimligt att jämföra med [Ulf Brinkkjærs og mina diskussioner av funktionen av en ledsagande diskurs](#). Notera dessutom att kurs-situationen med én lärare och många deltagare kanske enbart tränar universella sociala dominansrelationer. Och notera att alla kurstillfällen är obligatoriska, både de på plats och de nätbaserade, komplett med nävarolistor och läxförhör. Det

sista understryker ett skolprägel, utan dock att sanktionerna expliciteras om en deltagare exempelvis inte deltar aktivt under kurstillfällena. Det sista innebär att en rädsla för konsekvenserna - i och med en respekt för lärarens makt - kommer vara både påtaglig och väldigt aktiv som själv-sorteringsgrund. I teoretiska termer ses hur symboliskt våld fungerar i samband med en social sortering.

Dessutom tar programmet aldrig upp, och förklarar inte, de egentliga, samhälleliga, problem för de arbetslösa. Till exempel hur ett förhärskande socialt och ekonomiskt läge spelar in och vilken roll i samhället det spelar att det nästan jämt finns en viss procentdel av arbetsstyrkan som är arbetslös som en nödvändighet för en lönesättning som passar företagen. Eller till exempel att det väsentligaste om man vill ha ett nytt job, ser ut att vara att redan ha ett jobb, det vill säga att vara socialt godkänt i gruppen av personer med jobb. Precis som det förutsätts att en relevant social historia byggs upp genom att gå på jobbmässor och mingla med andra utan jobb.

En missuppfattad individualiserande och kvasi-psykoterapeutisk tillgång

Det är som om det - i en missuppfattad individualiserande och kvasi-psykoterapeutisk tillgång - är bättre att peppa den arbetslösa genom att förklara att det kommer gå bra (vilket den arbetslösa omedelbart genomsådar som symbolisk eller ideologisk snack) i stället för att ge en vettig empirisk-teoretisk förklaring på det förhärskande orimliga läget och de strukturella hinder. Undervisaren diskuterar förhållanden hos den enskilda arbetslösa för att förbättra det som Arbetsförmedlingen anser är viktigt. Det vill säga sådant som ligger inom ramen för en legitim ideologisk horisont. Men det som programmet eventuellt kunde kompensera för ser antingen ut att inte spela någon roll eller vara destruktivt i relation till möjligheten att få ett jobb.

Man blir inte mer anställd i förväg och det är slöseri med tiden om man på kursen försöker förbereda sig på ett aldrig förekommande två-minuters hiss-samtal eller om man låtar AI-baserade verktyg förvandla en personlig stil i ett personligt brev till mainstream-banaliteter (jämför [argumenterna för att AI är bullshit](#)). Man kompenserar inte för sin sociala historia och det är slöseri med tiden om man försöker förbättra sina ansökningshandlingar genom att explicitera sina erfarenheter innan man kom till Sverige (det vore intressant att jämföra olika anställningsmekanismer och -strategier med [Bourdieu's diskussion av kabylliska giftemålsstrategier i Kabylien](#)). Man stärker inte ett relevant socialt nätverk och det är slöseri med tiden om man deltar i program som Rusta & Matcha där ingen vet vem som kommer nästa gång, eller om man deltar i en språkkurs i ett sammanhang man helst vill bort ifrån.

Att kompensera för en påstådd brist genom att stärka någonting annat gör att kompensationsarbetet blir oändligt och i stället livnär en ideologisk ordningsupprätthållande, det vill säga pedagogisk coaching-industri. Kanske det är tanken? Kanske det är tanken att funktionen av arbetslösa ska vara att framför allt stå till rådighet för, det vill säga vara en [human resurs](#) för, en ideologisk coaching-industri. Med en riktigt usel ekonomisk kompensation eftersom en del av ideologin är att arbetslöshet är självförvållad och att lösningen är individuell.

Individualisering av strukturella förhållanden

Kompensationsmodellen på programmet gör att vissa förhållanden kompenseras genom att stärka andra förhållanden. Därför är referensen till [The Streetlight Effect](#) relevant. Samtidigt sker en individualisering av strukturella förhållanden. Dessutom är ett mantra att den arbetslösa ska söka

brett. Det vill säga söka annat än det man är kvalifierad för och har lust till. Men eftersom deltagarna visade sig ha alla möjliga resurser (jmf. foto i Figur 1) innebär att söka brett att de arbetslösa, enbart för att tillfredsställa Arbetsförmedlingens krav, så att säga ska söka varandras jobb.

Sagt i generella termer görs det till den enskilda arbetslösas individuella uppgift att förbättra allt möjligt för att kompensera för strukturella förhållanden. Det är ett både omöjligt och orimligt krav.

I bostadssammanhang blir fattiga bostadssökande en resurs för en härskande klass. Motsvarande blir de arbetslösa på åtminstone två sätt en resurs för en härskande klass och bidrar till reproduktionen av ideologin om hur arbetsmarknaden fungerar, inklusive hur man får ett jobb. Dels: utan arbetslösa kursdeltagare, ingen kurs, dels: utan deltagarnas personliga brev, ingenting att diskutera på sessionen om personligt brev.

Den ideologiska uppfattningen är med andra ord mycket långt från verkligheten. Och eländet och övergreppen fortsätter ostörd. Programmen drar konsekvent ullen över ögonen på deltagarna när de inbillas att den föreslagna insatsen hjälper. Å vägnar av Arbetsförmedlingen, det vill säga å statens vägnar. Dessutom fungerar socialt och ekonomiskt sårbara personer som resurs för en härskande klass, vilket gör att programmen skapar och förstärker de problem de var tänkt att lösa. Eller sagt annorlunda: Den pedagogiska funktionen av Rusta & Matcha är till största delen den motsatta av det som ger programmet legitimitet.

Arbetsförmedlingen, inklusive de privata aktörerna som erbjuder Rusta & Matcha, måste därför förstås och förklaras som en statslig, pedagogisk eller utvärderande instans vars funktion är att naturalisera, reproducera och förstärka ett befintligt, i princip godtyckligt, världssyn, inklusive en befintlig, i princip godtycklig, social ordning. På bekostnad av alla andra. Båda delarna förefaller att vara typiska för de nya mellanskikt, som - enligt Bourdieu, men jag hittar aldrig referensen - anser sig vara intresserade i allas intressen. Detta gör att de, per habitus och aggressivt konfrontatoriskt, genomsätter deras egna (mellanskikts-)specifika värderingar som om de vore universella, vilket i sin tur svarar mot en anti-demokratisk, anti-societal och i praktiken även anti-vetenskaplig naturalisering av mellanskikts-livet. Naturaliseringen blir både av det specifika tankesättet och världssyn och av totaliseringen, att det bara ska/kan finnas ett specifikt tankesätt och världssyn. Jämför dessutom diskussionen i Lars Jakob Muschinskys odaterade "Om mellemlagslivet og dets naturalisering" (ungefär 1991) och jämför [min diskussion av omsorg och investeringen av den goda viljen](#).

Det man kunde önska sig i stället för ideologiska låtsaslösningar som enbart innebär att allting blir värre av Arbetsförmedlingens och de privata aktörers insatser, var att programmen gav de arbetslösa en vettig förklaring på hur besvärliga förhållandena är och utifrån vilken (neoliberal) synvinkel det är rimligt att hålla arbetslösa fast i orimliga situationer. Dessa krav påminner om kraven till utbildning generellt: mindre praktisk teori, mera praktik, mera teori. Samtidigt som man, som erkännande av den pedagogiske nödvändigheten av arbetet som arbetslös, gav de arbetslösa en ersättning man kunde leva på.